

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דין תחום הבהמה והכלים

(ל"ז א') משנה: הבהמה והכלים, כרגלי הבעלים (אין אדם יכול להוליכה ביום טוב, אלא במקום שבעליה יכולים לילך¹).
(המשך המשנה): המוסר בהמתו לבנו או לרועה, הרי אלו כרגלי הבעלים. כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית,
הרי אלו כרגליו. ושאין מיוחדין (לאחד מהם אלא לכולם), הרי אלו כמקום שהולכין (שכולם יכולים ללכת).

(ל"ז ב') מתניתין (דקתני המוסר בהמתו לרועה ביום טוב, הרי אלו כרגלי הבעלים ולא כרגלי הרועה) דלא כרבי דוסא.
דתניא: רבי דוסא אומר, ואמרי לה - אבא שאול אומר: הלוקח בהמה מחברו מערב יום טוב, אע"פ שלא מסרה
לו אלא ביום טוב, הרי היא כרגלי הלוקח. והמוסר בהמה לרועה, אע"פ שלא מסרה לו אלא ביום טוב, הרי היא
כרגלי הרועה.

אפילו תימא רבי דוסא, ולא קשיא, כאן ברועה אחד, כאן בשני רועים.²

(ל"ח א') אמר שמואל: שור של פטם (שמפטם שוורים למכור), הרי הוא כרגלי כל אדם.³ שור של רועה (אדם שמגדל
בהמותיו, ולפעמים מוכר לשכניו ומכיריו), הרי הוא כרגלי אותה העיר.⁴

שיטות הראשונים

כאן ברועה אחד כאן בשני רועים: לפירוש רש"י, רז"ה, ומאירי, 'רועה אחד', היינו שיש בכל העיר רועה אחד. ואז ודאי
לנו שדעת הבעלים למוסרה לו. משא"כ כשיש שני רועים בעיר. לפירוש רי"ף ורמב"ם, החילוק הוא אם מסר לאחד או
לשניים. וכשמסר לשניים היא כרגלי הבעלים, אפילו אם מסרה מערב יום טוב. וכן פסק השו"ע.⁵

המוסר בהמתו לבנו: לפירוש רש"י ורז"ה הנ"ל, הכל תלוי בדעתו, והוא הדין אם מסרה לבנו, ורגיל למוסרה לו, ואין שם
רועה שימסרנה לו, ברשות הבן קיימא. וכן דעת רשב"א. אמנם דעת הרמב"ם שאם מוסר בהמתו לבנו, הרי היא לעולם
כרגלי האב.⁶ וכן פסק השו"ע.⁷

¹ ואם לא עירב, יש לה אלפים לכל רוח העיר, ואם עירב לצפון, גם היא תלך לצפון ולא לדרום. רש"י.

² כשאין בעיר אלא רועה אחד, כל בני העיר מעמידין בהמתם ברשותו, ונקנית שביתתו, הלכך, בין מוכר בין לוקח, דעתו שלא תקנה
הבהמה שביתתו אצלו, אלא בשביתת הרועה. ומתניתין בשני רועים, דלא ידעינן להי מנייהו הויא לה דעת בעלים, הלכך הרי הן כרגלי
הבעלים, אם אינם אצל הרועה מבעוד יום. רש"י.

³ אפילו בן עיר אחרת שבא לכאן על ידי עירוב מוליכו למקומו, כיון דאורחיה לזבוניה, מאתמול אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר
וזבין ליה. רש"י.

⁴ אלפים אמה לכל רוח, ואפילו עירב רועה זה ארבעת אלפים אמה לרוח אחת, אינו מעכב על אחד מבני העיר שלקחו הימנו
ביום טוב, מלהוליכו לרוח שכנגדה אלפים, דמאתמול אוקמיה ברשות בני העיר, לפי שרגילין ליקח הימנו. אבל כרגלי בני עיר אחרת
לא, דאין לרועה שם סוחר בהמות כמו פטם, שיכירוהו בני עיר אחרת ליקח הימנו. רש"י.

⁵ אור"ח שצ"ה. מקורות: רי"ף (כ ב דפיו, בביאור דבריו, מדוע כשמסר לשניים אינה כרגליהם, נחלקו הראשונים, ראה רז"ה, ראב"ד
בהשגותיו על רז"ה, רמב"ן במלחמות, ור"ן. ר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה גמ'). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב ה"א). רז"ה (ד"ה וכתב הרי"ף).
מאירי (ל"ז א', ד"ה המשנה הרביעית).

⁶ הרשב"א הביא דברי הרמב"ם בשני מקומות, והשיג עליו. אמנם יש להעיר, שבחידושויו כתב: "ושמא הרב ז"ל פירש משנתנו בבנו
שאינו רועה ואינו רגיל למוסרה לו. ואינו נראה מסוגיית הגמרא, עיי"ש. ואילו בעבוה"ק מבואר שהבין בדעת הרמב"ם שגם אם רגיל
למוסרה לו, אין דינו כרועה. וראה הערה הבאה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

- א. כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח, חוץ מארבע אמותיו או מהמקום ששבת בו.
- ג. כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וביום טוב אלא אלפים אמה לכל רוח, כך כליו ובהמתו אין יכול שום אדם להוליכם חוץ לאלפים אמה של בעליהם. ואם ערבו בעליהם לרוח אחת, אין שום אדם יכול להוליכם לרוח האחרת, אפלו פסיעה אחת, במקום שאין הבעלים יכולים לילך...
- ד. המוסר בהמתו לבנו, הרי הוא כרגלי האב.
- ה. מסרה לרועה, אפלו נתנה לו ביום טוב, הרי הוא כרגלי הרועה. ואם מסרה לשני רועים, הרי היא כרגלי בעליה מפני שלא קנה אחד מהם.
- ו. שור של פטם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשורו, כל אחד מהלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך.
- ז. שור של רועה, כרגלי אנשי אותה העיר.
- ח. כלים המיוחדים לאחד מהאחים שבבית, הרי הם כרגליו. ושאין מיוחדים, אין יכולים להוליכם אלא למקום שכלם יכולים לילך.

השואל כלי מחברו

(ל"ז א') (המשך משנה): השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, כרגלי השואל (שהרי קנה שביתתו אצלו בין השמשות. שבין השמשות שהוא כניסת היום, קונה שביתה). ביום טוב (אם שאלו ביום טוב משחשיכה), כרגלי המשאיל.

(המשך משנה): וכן האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו כרגלי שתיהן (ואין מוליכים אותם אלא למקום ששתיהן יכולות לילך). רבי יהודה פוטר במים, מפני שאין בהן ממש (אינם ניכרים לא בקדירה ולא בעיסה, ואין מעכבים הולכתם).

(ל"ז ב') **תנו רבנן**: שניים ששאלו חלוק אחד בשותפות (מבעוד יום להיות ברשות שניהם), זה לילך בו שחרית לבית המדרש, וזה ליכנס בו ערבית לבית המשתה. זה עירב עליו לצפון וזה עירב עליו לדרום; זה שעירב עליו לצפון, מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום. וזה שעירב עליו לדרום, מהלך לדרום כרגלי מי שעירב עליו לצפון. ואם מיצעו את התחום, הרי זה לא יזיזנה ממקומה.

(ל"ח א') (שנינו במשנה): השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, כרגלי השואל. (ומקשה) פשיטא! (ומתיר) לא צריכא, שלא מקרו לו (המשאיל) אלא ביום טוב. מהו דתימא לאו ברשותיה אוקמיה, קמ"ל.

⁷ או"ח שצ"ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק י'): לפי שדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם, ואין כונתם למסור ברשותם. ולפי זה, אפילו מסר לו מערב שבת, נמי דינא הכי. והרבה חולקין על פסק המחבר, וסבירא להו דבנו לא עדיף מאחר. ולהכי, אם הוא רגיל תמיד למסור לבנו לרעותה, דינו כמו מסרה לרועה, דאפילו מסרה לו בשבת גופא, הרי הוא כרגליו. עוד כתב בשער הציון (אות ה): אכן נראה, דאף להרמב"ם, אם היה בנו רועה קבוע ורגילין הכל למסור לו בהמותיהם, מודה גם הרמב"ם דהוא כרגלי הבן, ואפילו מסרה לו בשבת, דאז יש לו שם רועה אחד דמוסר שביתתו אצלו, ולא נגרע כלל מפני שהוא בנו (וראה הערה לעיל). מקורות: ר' פסקה קודמת. רשב"א (חי' ל"ז ב', ד"ה הלכה כרבי דוסא; עבודת הקודש, בית נתיבות, שער הכא, עמ' שא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל.

(שנינו במשנה:) ביום טוב כרגלי המשאיל. (ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) לא צריכא, דרגיל ושאיל מיניה. מהו דתימא ברשותיה (דשואל) קא מוקים ליה (כבר מערב יום טוב), קמ"ל מימר אמר דלמא משכח איניש אחרינא ואזיל ושאיל מיניה.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

ט. שְׁנַיִם שֶׁשָּׂאוּ חֶלֶק, זֶה לְיָדוֹ בּוֹ שְׁחֵרִית וְזֶה לְיָדוֹ בּוֹ עֶרְבִית, לֹא יוֹלִיכוּ אֶלָּא לְמָקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוּלִים לְיָדוֹ. וְאִם עֶרֶב זֶה לְסוֹף אֲלָפִים לְמִזְרָח וְזֶה לְסוֹף אֲלָפִים לְמַעֲרָב, לֹא יִזְוֶהוּ מִמָּקוֹמוֹ.
יא. הַשּׁוֹאֵל כְּלֵי מַחְבְּרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֶפְלוּ לֹא לְקַחוּ עַד הַלְיָלָה הוּא כְּרָגְלֵי הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שָׂאוֹ מִמָּוֶן בְּיוֹם טוֹב, אֵף עַל פִּי שְׂדֵרְכּוֹ לְשָׂאוֹ מִמָּוֶן בְּכָל יוֹם טוֹב, הֲרִי הוּא כְּרָגְלֵי הַמְשָׂאֵל.
יב. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׂאָה מִחֶבְרַתָּה מֵיָם וּמִלַּח לְעֶסְתָּהּ, וְתַבְלִין לְקִדְרָתָהּ בְּיוֹם טוֹב, הֲרִי הָעֶסָה וְתַבְשִׁיל כְּרָגְלֵי שְׂתִיָּהּ.

תחום של חבית ובהמה של שותפים ודין ברירה

(ל"ז ב') אתמר; שנים שלקחו (מערב יום טוב) חבית ובהמה בשותפות (לחלקם ביום טוב) -

רב אמר: חבית מותרת (להוליך כל אחד חלקו למקום שעירב), ובהמה אסורה (להוליך, אלא למקום ששניהם הולכים).
ושמואל אמר: חבית נמי אסורה.

מאי קסבר רב? אי קא סבר יש ברירה, אפילו בהמה תשתרי! ואי קסבר אין ברירה, אפילו חבית נמי אסורה!⁸
(ומסיק) לעולם קסבר יש ברירה, ושניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי.⁹

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב: לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו!¹⁰

שתיק רב.

מאי הוי עלה?

רבי הושעיא אמר: יש ברירה (וחבית ובהמה מותרים).

ורבי יוחנן אמר: אין ברירה (ושניהם אסורים).

⁸ דאין ברירה, ויש לומר חלק שבא לזה, היה ראוי לחברו, ובין השמשות קנה חלק זה שביתת חברו. רש"י.

⁹ שאני בהמה בחייה בין השמשות, וכל אבריה בחייה יונקים זה מזה, ומשחשיכה ינק כל אבר ואבר משל חברו, ואין כאן לברור. רש"י.

¹⁰ אנן סהדי דכל חד מינייהו אקצי דעתיה מחלקו של חברו, ואם היו רוצים לאכלה כאן, אינה אסורה עליהם משום מוקצה, לומר כל חלק ינק מחבירו, ויש כאן מוקצה, ולהוליכה איש לתחומו אתה אוסר עליהם מפני יניקה זו? אם יש לחוש, צריך לחוש אף משום מוקצה! רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(ל"ח א') (ומסיק) כי לית ליה לרבי אושעיא ברירה, בדאורייתא (כגון יובל, וטומאת מת). אבל בדרבנן (כגון איסור תחומין) אית ליה.

דרש מר זוטרא: הלכה כרבי אושעיא.

אמר שמואל: שור של פטם, הרי הוא כרגלי כל אדם.⁴⁴ שור של רועה, הרי הוא כרגלי אותה העיר.

שיטות הראשונים

שניים שלקחו חבית ובהמה בשותפות: רי"ף ורמב"ם פסקו כרב, שבהמה אסורה.⁴² והרא"ש הביא דעת בעל העיטור ורז"ה דבהמה נמי מותרת,⁴³ והסכים לדעתם.⁴⁴ גם רשב"א כתב שכן עיקר, אלא שהוסיף שיש לחוש לדעה ראשונה. והשו"ע פסק כרי"ף ורמב"ם.⁴⁵

אם יש ברירה בדאורייתא ובדרבנן: דעת רוב הראשונים, שהלכה כרבי אושעיא, שבדאורייתא אין ברירה, ובדרבנן יש ברירה.⁴⁶ דעת ר"י והגהות אשרי, שלהלכה, אף בדאורייתא יש ברירה.⁴⁷ ודעת המרדכי בשם מהר"ם, דאין הלכה כרבי

⁴⁴ כיון דאורחיה לזבוניה, מאתמול אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר וזבין ליה. רש"י.

⁴² ונימק רי"ף, דאיפסקא הלכתא בהדיא כרבי הושעיא דסבר בדרבנן יש ברירה, וקם ליה רב ורבי הושעיא בחדא שיטתא, ושמואל ורבי יוחנן בחדא שיטתא. וכיון דקאי רבי הושעיא דהלכתא כותיה בהדי רב, שמעינן דהלכתא כותיה דרב. והוסיף הרא"ש בביאור דבריו, דהא דשתיק להו רב, שלא חשש להשיבם.

⁴³ דמסתברא כיון דלא אמר הלכתא כוותיה דרב, שמע מינה דליתא לדרב, דרבי אושעיא פליג עליה, ולרבי אושעיא אפילו בהמה מותרת. וטעמא דרב משום דקא ינקי מהדדי ליתא, דהא שתיק רב. בעל העיטור.

⁴⁴ דאי כרי"ף, דאעיקר מחלוקתם דפליגי רב ושמואל בברירה קאמר הש"ס 'מאי הוי עלה', מאי קא מספקא ליה להש"ס, הא קיימא לן בכולי הש"ס הלכתא כוותיה דרב באיסורי! ועוד, בכמה דוכתי פליגי תנאי בברירה, ואמאי מייתי פלוגתא דאמוראי?! הלכך נראה ד'מאי הוי עלה', קאי אמאי דאסר רב בבהמה משום יניקת תחומין. ושתיק להו רב לדרב כהנא ורב אסי, ופשיט ליה ממאי דפליגי רבי יוחנן ור' אושעיא בפלוגתא דרב ושמואל, ולא פליגי אלא ביש ברירה או אין ברירה, אבל אי יש ברירה, תרווייהו שרו, ולא אסרינן בהמה משום יניקת תחומין. הלכך אמרינן דהדר ביה רב. רא"ש.

⁴⁵ או"ח שצ"ז, מקורות: רא"ש (סי' ז). עיטור (ח"ב, עשרת הדברות, הלכות יום טוב, סוף מחלוקת ג). רז"ה (כא א ברי"ף, ד"ה וזה שכתב הרי"ף). ר"ן (ד"ה ר' אושעיא). רמב"ם (הל' שבייתת יום טוב ה,כ). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, דיני תחומין, שער הכא, עמ' שב).

⁴⁶ דעת הר"ן (גיטין, פרק כל הגט, יב ב ברי"ף, ד"ה והלכתא כולן) דמאי דאמרינן דבדאורייתא אין ברירה, היינו משום דלחומרא אין ברירה (כלומר משום שהדיון אם יש ברירה או אין, הוכרע בתורת ספק, וספק דאורייתא, לחומרא). אבל לקולא, ודאי לא אמרינן דאין ברירה (בדאורייתא), ולפיכך אמר לבלר כתוב לאיזה מהן שארצה לגרש וגירש, (אף שאינו גט, דבדאורייתא אין ברירה, מכל מקום) הרי זו ספק גירושין, וכפי שפסק הרמב"ם (הל' גירושין ג,ד). והו"ד הר"ן בב"י (אה"ע קלא,ד). וראה עוד שאגת אריה (סי' ז, אם כשאומרים יש ברירה בדרבנן, משום ספק לקולא, היינו גם כאשר על ידי כך נפקא חומרא).

ודעת ים של שלמה' (בבא קמא, פרק ה, סי' לב, דיני ברירה), דהוא מתורת ודאי, בין לקולא בין לחומרא. ובדאורייתא אמרינן דאין ברירה אפילו לקולא, כמו שפסק הרמב"ם (הל' שמיטה יא,כ) האחין שחלקו מחזירים זה לזה ביובל. ואי מספקא ליה, מניין להוציא ממון מחזקת בעליו, נימא המוציא מחבירו עליו הראיה! וכן פסק הרמב"ם (הל' בכורות ו,י) כר' יוחנן (בכורות נ"ו ב), דאמר אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים, ועשרה נגד עשרה, דפטורין מן המעשר. וכן כתב בביאור הגר"א (או"ח תיג, ס"ק א).

⁴⁷ משום דקשיא להו, דהא קי"ל דמשנת דר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ואיהו אית ליה ברירה, בנדריים פרק השותפין (מ"ה ב') בשותפין שנדרו הנאה זה מזה, דאמרינן התם דבחצר שאין בה דין חלוקה מותרין ליכנס, ויהבינן טעמא משום דבחצר שאין בה דין חלוקה יש ברירה, ואיסור הנדר דאורייתא הוא. וכתב על זה רשב"א דליתא: דהתם לאו ברירה כשאר ברירות דעלמא היא, אלא משעת השיתוף על דעת כן היה השתוף. והרא"ש (בבא בתרא ז,ב) כתב, דאף על גב דמשנת ראב"י קב ונקי היכא דמוכח גמרא דלא כוותיה לא

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אושעיא, אלא כרבי יוחנן דאמר אין ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא. והשו"ע פסק כרוב הראשונים.¹⁸

ההבדל בין שור של פטם לחבית השותפין: הקשו הראשונים, מדוע בשור של פטם אמר שמואל שהוא כרגלי כל אדם, ומאי שנא מחבית של שותפין שאסורה לפי שמואל, דאין ברירה! הרז"ה ביאר דחבית ובהמה דשותפין, לאו לזבוני קיימי, משא"כ שור של פטם.¹⁹ ראב"ד פירש שמואל סובר שאין ברירה דוקא בדבר של שותפין שהן מקפידין זה על זה בחלוקתם.²⁰ רמב"ן ביאר דשור של פטם מרשותיה קא מפיק ליה, ברשות אחר לא מוקים ליה, וכבוד של עולי בבל הוי. וכן מבואר בדברי רמב"ם ורא"ש.²¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

שנים שלקחו בהמה בשתפיות ושחטוה ביום טוב, אף על פי שלקח כל אחד מנתו, הרי כל הבשר פרגלי שניהם. אבל אם לקחו חבית של יין וחקוה ביום טוב, חלקו של כל אחד מהם פרגליו.

סמכין אהא.

¹⁸ יו"ד שלא,יא. מקורות: רוב הראשונים: רי"ף (ביצה כא א בדפיו). רשב"א (חי' ל"ח א', ד"ה דרש; שו"ת ח"ב, סי' פב; חי' נדרים מ"ו ב', ד"ה ואמר). רא"ש (ביצה ד,ז, ובעיקר ב"ב ז,ב). רמב"ם (תרומות א,כא; מעשרות ז,א; גירושין ג,ד; עירובין חג, והל' ז; ועוד. וראה מעשר שני ד,טו וכס"מ). מאירי ור"ן (גיטין פ"ג). הסוברים לעולם יש ברירה: ר"י (הו"ד בתוספות תמורה ל' א' ד"ה ואידך, רא"ש נדרים פ"ה סי' א, רשב"א הנ"ל, ועוד). הג"א (ערובין פ"ג סי' ו). הסוברים לעולם אין ברירה: מרדכי (סוף ביצה, סי' תרצט). ודעת ר"ת צ"ב (הו"ד בתוספות גיטין מ"ח א', ד"ה אי לא; תמורה ל' א', ד"ה ואידך. רמב"ן בבא בתרא ק"ז א', ד"ה והלכתא. וראה רא"ש ב"ב ז,ב). וראה באריכות ביאור הגר"א (או"ח תיג, ס"ק א).

¹⁹ דחבית ובהמה דשותפין, לאו לזבוני קיימי, ואיכא למימר דילמא מימלכי ומעכב חד מיניהו על חבריה ולא פלגי. אבל שור של פטם ושל רעייה, לזבוני קיימי, ונסתלקו מהן הבעלים שהוא הטבח, וקיימי ברשות הלוקחין. ובכי הא מודה שמואל דיש ברירה.

²⁰ אבל הפטם אין זה הקפדה, לפי שהוא מוכר ורוצה שיבוא הכל ויקנה ויהא כרגליו.

²¹ מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' שביתת יום טוב ה,טו). רז"ה (בעל המאור, כא א ברי"ף). רמב"ן (מלחמות כא ב ברי"ף). רא"ש (סי' ח). וראה עוד ברשב"א (חי' ל"ח א', ד"ה אמר שמואל. ושם הביא דעות הראשונים).